

La custòdia marina: una nova eina de conservació d'hàbitats i espècies

Carla A. Chicote

SUBMON, Barcelona

MARINE STEWARDSHIP: A NEW TOOL FOR HABITAT AND SPECIES CONSERVATION. – Marine stewardship is a strategy for instilling and introducing accountability in civil society for the conservation and proper use of the natural marine environment. Its implementation in Catalonia is a recent event and it has been accepted along with other conservation strategies and directives as a complement method to protect endangered habitats and species. Marine stewardship promotes the participation of the stakeholders in the sustainable management of a specific area in a way that conserves all of its ecological values. This strategy is being implemented in "Canyons del Maresme", a marine area located 11 nm off the central coast of Catalonia (NE Spain). This area has been identified as an important habitat for different species of cetaceans. This article summarizes how the creation of a marine stewardship programme can become an important tool for the preservation of cetacean species.

La importància d'establir Àrees Marines Protegides (AMPs) per a la conservació dels cetacis

Una de les estratègies més efectives per a la conservació d'hàbitats i espècies del medi marí és l'establiment d'Àrees Marines Protegides (Hooker i Gerber, 2004). Aquestes àrees són considerades com una eina de gran importància en diversos marcs sobre la conservació de la biodiversitat i en la prevenció d'extinció d'espècies (Conveni de Barcelona 1976; Conveni de Berna 1979; ASCOBANS 1991; Conveni OSPAR 1992; ACCOBAMS 1996; Directiva Hàbitat de la Unió Europea 1992).

Al Mediterrani, la designació d'àrees marines protegides per a la conservació de cetacis està considerada en molts convenis internacionals i europeus per a la protecció d'espècies i hàbitats.

En l'àmbit internacional, el Conveni de Barcelona (1976) per a la protecció del Mediterrani contra la contaminació, emfasitza en l'establiment de Zones Especialment Protegides d'Importància pel Mediterrani (ZEPIM) per a les espècies mediterrànies en perill i els hàbitats vitals per a la seva conservació. També, l'acord sobre la conservació dels cetacis del mar Negre, el mar Mediterrani i la zona atlàntica contigua (ACCOBAMS) proposa establir una xarxa d'àrees marines protegides importants per a l'alimentació, la reproducció i la cria d'aquestes espècies. El Conveni de Berna (1979) sobre la conservació de la vida silvestre i medi natural, recomana a les parts signants, la designació d'àrees d'especial interès per a aquelles espècies amenaçades d'extinció i vulnerables, especialment les incloses en l'apèndix II com "espècies de fauna estrictament protegides".

En l'àmbit de la Unió Europea, la Directiva 92/43/CEE (Directiva Hàbitat), sobre la conservació dels hàbitats naturals i de la flora i fauna silvestres, requereix per a les espècies de cetacis incloses en l'Annex II la creació de Llocs d'Interès Comunitari (LIC), definides com a àrees que contribueixin significativament al manteniment o restauració d'un estat de conservació favorable dels hàbitats naturals (Annex I) o poblacions d'espècies (Annex II) pels quals es designa l'àrea. A Catalunya, aquestes àrees han entrat a formar part de la Xarxa Natura 2000 europea.

Altres convenis, estableixen protecció directament sobre els cetacis, com el Conveni sobre el comerç d'espècies amenaçades de fauna i flora silvestres (CITES) (1973), que controla el comerç internacional d'espècies amenaçades de fauna i flora, obligatori per a l'aplicació dels membres signants. L'Annex II inclou totes les espècies que podrien arribar a estar en perill d'extinció. En aquest annex s'inclouen els cetacis. El Conveni de Bonn (1983) sobre la conservació de les espècies migratòries d'animals silvestres, insta que es realitzin acords multilaterals per a la conservació i gestió de les espècies migratòries incloses en l'apèndix II, on estan incloses totes les espècies de dofins del Mediterrani.

No obstant això, la viabilitat de les àrees marines protegides es durà a terme, només si existeix una implicació, així com un consens en la gestió, entre totes les parts implicades que siguin beneficiàries d'aquesta protecció. És en aquest punt, on la "custòdia marina" i les entitats de custòdia, juguen un paper clau com a motors de la promoció de la participació sectorial en la gestió sostenible d'aquestes àrees.

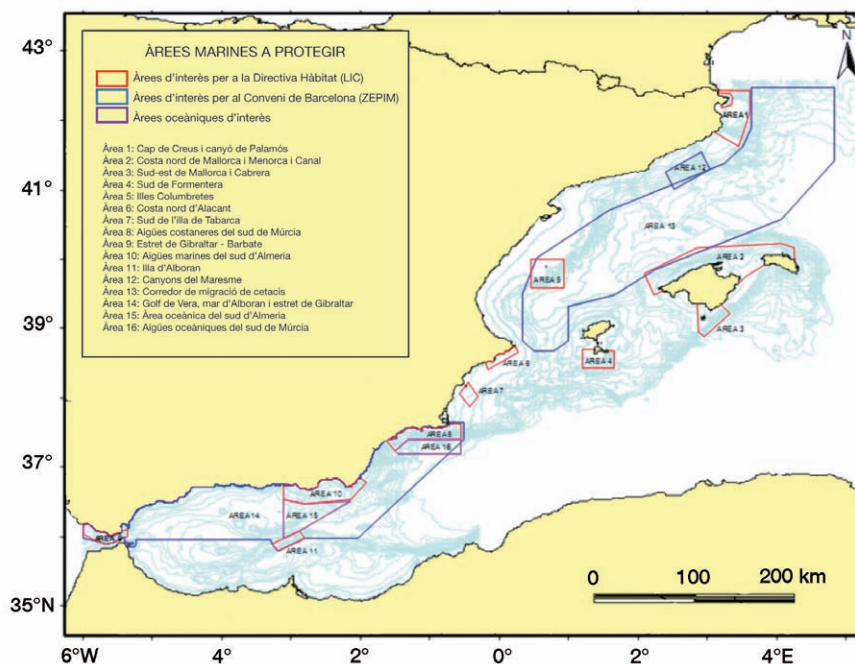

Figura 1. Zones proposades pel "Proyecto Mediterraneo" com a "Zonas de especial interés para la conservación de los cetáceos en el Mediterráneo español". Font: Ministerio de Medio Ambiente.

El paper de la custòdia marina en la protecció d'hàbitats i espècies

El terme de custòdia marina, neix del seu homòleg, la custòdia del territori, on un acord entre un propietari i una entitat de custòdia, donen com a resultat la gestió d'un espai natural privat, per tal d'assolir un maneig sostenible dels seus recursos naturals, culturals i paisatgístics. La propietat privada passa a ser gestionada a través d'un acord de custòdia, amb validesa jurídica per part de l'entitat signant de l'acord.

Una entitat de custòdia, és alhora, qualsevol organització sense ànim de lucre, pública o privada, que es dedica exclusivament, o com a complement d'altres actuacions, a conservar la natura i el paisatge i que utilitza els instruments de custòdia del territori per aconseguir-ho. A Catalunya, la Xarxa de Custòdia del Territori és la figura que aglutina totes les entitats de custòdia que operen al territori.

En el medi marí espanyol no existeix el concepte de propietat privada, ja que aquest es considera, segons la constitució espanyola, una propietat pública que pertany a tots els ciutadans. Per tant, cal redefinir el concepte "propietari" en la definició de "custòdia marina" i considerar com a interlocutors de les entitats de custòdia a les administracions amb competències i els col·lectius d'usuaris que utilitzen un espai. Així, un projecte de custòdia marina, pot tenir dues vessants: la gestió, per part d'una entitat de custòdia, d'un espai marí, o la realització d'accions de custòdia per tal d'assolir acords amb usuaris o administracions competents.

El concepte de "custòdia marina" (Grup de Treball de Custòdia Marina, 2006) es defineix així com "una estratègia de conservació que intenta generar la responsabilitat dels organismes competencials i dels usuaris del medi marí en la seva conservació i el bon ús dels seus recursos naturals, culturals i paisatgístics", és a dir, una estratègia que busca la participació ciutadana, en l'àmbit local, per mantenir la biodiversitat en una àrea concreta.

El cas dels Canyons del Maresme: un àrea de custòdia marina

Precedents del projecte

L'any 2004 el Ministeri de Medi Ambient va presentar un projecte que identificava zones d'especial interès per a la conservació dels cetacis en el Mediterrani espanyol (Raga i Pantaja, 2004) (fig. 1). L'estudi a la costa catalana va ser dut a terme pel Grup de Recerca i Conservació de Mamífers Marins de la Universitat de Barcelona. La zona compresa entre el cap de Creus i el canyó de Begur i l'àrea al voltant dels canyons submarins del Maresme van ser identificades com a prioritàries per a la conservació de cetacis. Aquesta darrera zona, anomenada "Canyons del Maresme", s'estén al llarg de les comarques del Maresme i la Selva a 11 milles nàutiques de la costa i va ser proposada com a zona ZEPIM (Zona Especialment Protegida d'Importància pel Mediterrani). Cinc espècies de cetacis van ser observades durant les campanyes d'estudi de la zona: el dofí mular (*Tursiops truncatus*), el dofí comú (*Delphinus delph-*

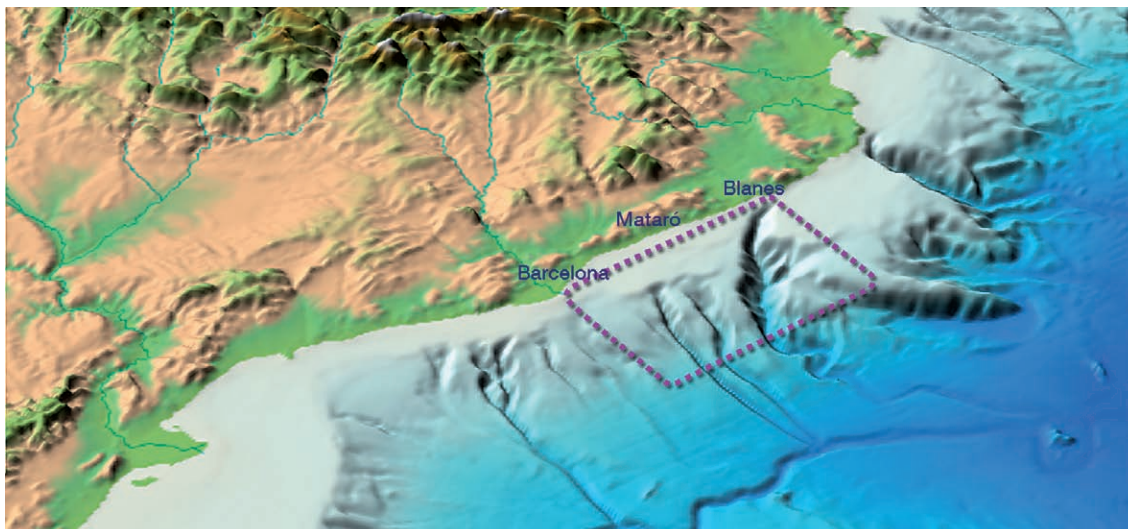

Figura 2. Àrea de custòdia marina "Canyons del Maresme". Font: Institut de Ciències del Mar, CSIC.

his), el dofí llistat (*Stenella coeruleoalba*), el cap d'olla gris (*Grampus griseus*) i el rorqual comú (*Balaenoptera physalus*). En particular, el cap d'olla gris, una espècie poc freqüent en aigües catalanes, semblava mantenir una població resident a l'àrea. Totes aquestes espècies es troben incloses en el Catàleg Nacional d'Espècies Amenaçades.

Sota aquest marc de treball, l'any 2009, l'entitat per a la conservació, l'estudi i la divulgació del medi marí, SUBMON i la Direcció de Medi Natural del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, van iniciar un projecte de custòdia marina per tal de promoure la conservació d'aquesta zona i l'àrea adjacent, a través de la custòdia marina.

L'àrea de custòdia i els valors ecològics

L'àrea marina de custòdia (fig. 2), amb una extensió d'uns 2.300 km², se situa majoritàriament davant de la comarca del Maresme, la Selva i el Barcelonès i comprèn dos hàbitats ben diferenciats: la zona de canyons submarins i la zona costanera.

La zona compresa entre els canyons i la costa es caracteritza per la presència de dues praderies de posidònia, un espai ja inclòs a la Xarxa Natura 2000, i per la presència del dofí mular, una espècie costanera inclosa al Catàleg Nacional d'Espècies Amenaçades i a la Directiva Hàbitats en els annexos II i IV.

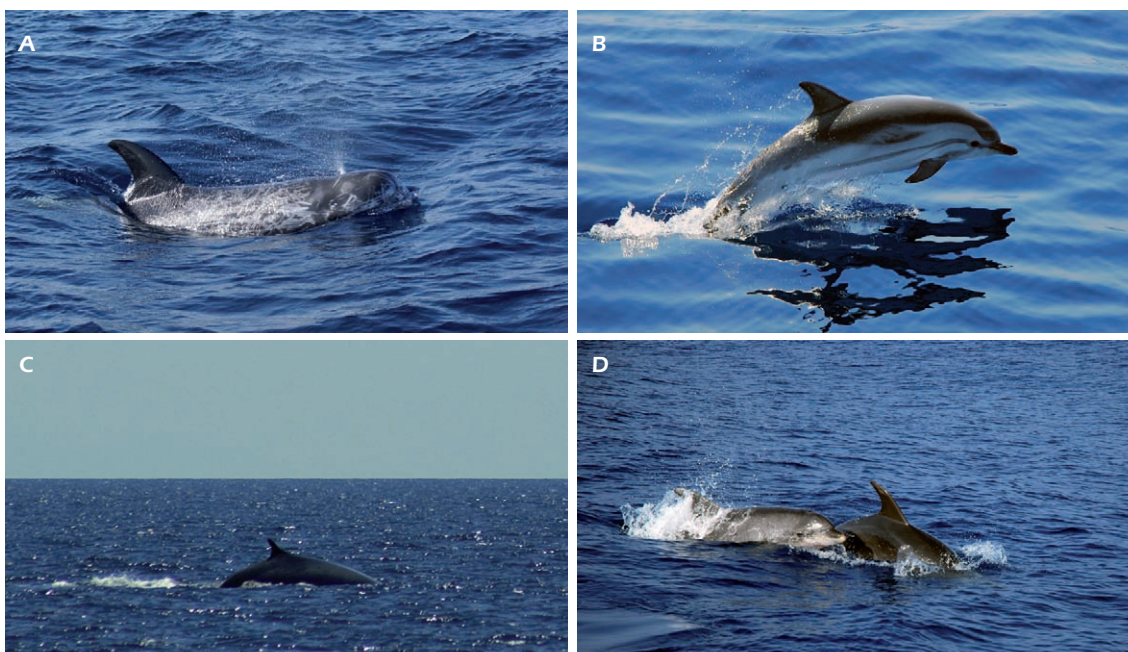

Figura 3. Cetacis observats a l'àrea: el cap d'olla gris (A), el dofí llistat (B), el rorqual comú (C) i el dofí mular (D) (fotos: SUBMON)

Cal destacar també la importància dels canyons submarins com a estructures canalitzadores de la matèria orgànica de la superfície terrestre fins a les planes abissals. Aquesta característica els converteix en hàbitats rics en nutrients i amb una elevada biodiversitat, on trobem les espècies de cetacis que ja van ser identificades en el "Proyecto mediterraneo", citades en el punt anterior (fig. 3).

Accions de custòdia

Les accions de custòdia desenvolupades a l'àrea (Romagosa *et al.*, 2009) estan principalment enfocades a aconseguir la implicació dels sectors d'usuaris claus en la conservació dels valors ecològics que trobem a la zona: el sector nàutic, el sector pesquer i els ens locals i les administracions competents.

Sota aquest marc de treball s'han establert tres línies estratègiques de treball ben diferenciades. D'una banda s'ha buscat la implicació del sector nàutic en l'estudi i conservació dels cetacis de l'àrea marina a través de la creació d'una xarxa de col·laboradors actius i de la promoció de l'aplicació de bones pràctiques en la navegació durant les aproximacions a aquests animals. D'altra banda, s'ha buscat dinamitzar la implicació i col·laboració del sector pesquer en la gestió i conservació de l'àrea, a través de l'embarcament de voluntaris a bord dels vaixells pesquers i d'una feina de divulgació a les confraries de la zona. Transversalment, s'han realitzat accions de divulgació per promoure la participació d'institucions municipals, seguint les línies estratègiques de custòdia marina, a través de la consolidació

de compromisos de col·laboració amb els ens locals.

Així doncs, resultant de les actuacions dutes a terme, s'ha establert una gestió compartida a l'àrea pels diferents agents implicats i actualment es compta amb una xarxa de col·laboradors de 53 voluntaris, set ajuntaments signants dels compromisos de col·laboració i la participació del 60% de les confraries de l'àrea, a través de la col·laboració en l'embarcament d'un tècnic de custòdia a bord.

El futur de la viabilitat de l'àrea com a zona d'importància de cetacis, un cop impulsada la participació sectorial, recau doncs en la voluntat de la societat civil i dels agents implicats en custodiar amb continuïtat els seus valors ecològics.

Bibliografia

- Hooker, S.K. i Gerber, L.R. (2004). Marine reserves as a tool for ecosystem-based management: the potential importance of megafauna. *Bioscience*, 54(1): 27-39.
- Grup de Treball de Custòdia Marina. (2006). www.custodiamarinaxct.org
- Raga, J.A. i Pantoja, J. (eds.). (2004). *Proyecto Mediterráneo. Zonas de especial interés para la conservación de los cetáceos en el Mediterráneo español*. Ministerio de Medio Ambiente, Organismo Autónomo Parques Nacionales, Madrid. 219 pp.
- Romagosa, M., A. Chicote, C. i Gazo, M. (2009). *Accions de custòdia per a promoure la conservació de l'àrea marina "Canyons del Maresme"*. VI Reunió de la Xarxa de Custòdia del Territori (XCT).

